

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Pidämme työryhmän ehdotusta monilta osin hyvin valmisteltuna ja oikeansuuntaisena. Erityisesti toimenpiteet, joilla edistetään julkisten hankintojen avoimuutta, vastuullisuutta ja tehokkuutta, ovat kannatettavia. Myös sidosyksikköjen sääntelyä koskevat tarkennukset ovat tarpeellisia ja tukevat hallitusohjelman linjauksia julkisen sektorin toiminnan tehostamisesta ja markkinoiden elinvoimaisuuden vahvistamisesta.

Kuitenkin katsomme, että esityksessä on edelleen valitettavia puutteita, jotka estävät markkinoiden toimivuuden täysimääräisen toteutumisen hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti.

Keskeiset puutteet ja niiden vaikutukset ovat seuraavat:

Sidosyksiköiden avoimuus ja julkisuuslainsäädännön ulkopuolelle jääminen

Esityksessä ei edellytetä sidosyksiköiltä riittävää avoimuutta suhteessa julkisuuslakiin. Tämä heikentää markkinoiden tasapuolisuutta, koska julkinen ja yksityinen sektori eivät toimi samassa läpinäkyvyyden vaatimustilanteessa. Läpinäkyvyyden puute estää yrityksiä arvioimasta markkinoita ja voi johtaa kilpailun vääristymiin.

Valitusrajan asettaminen liian korkeaksi ICT-hankinnoissa

Ehdotettu 10 miljoonan euron valitusraja estää pienempien ja keskisuurten toimijoiden mahdollisuuden valvoa oikeuksiaan keskeisellä toimialalla. Tämä on erityisen ongelmallista, koska ICT-hankinnoissa kilpailutuksen läpinäkyvyys ja tasapuolisuus ovat avainasemassa toimivien markkinoiden kannalta.

Sidosyksiköiden välittämien palvelujen hinnoittelun epäselvyys

Esityksestä puuttuu velvoite selkeästi erotella sidosyksikön oman toiminnan kustannukset ja ulkopuolisilta hankittujen palvelujen kustannukset. Tämä voi mahdollistaa kohtuuttomien katteiden veloittamisen julkisilta toimijoilta ja samalla vääristää kilpailua markkinoilla.

Kilpailutusten uusimisen veloitteiden puutteellinen määrittely

Esitys ei edellytä riittävän sitovasti hankintasopimusten määräaikaista kilpailutusta. Ilman selkeitä kilpailutusaikatauluja syntyy riski, että sopimuksia jatketaan ilman kilpailua, mikä vähentää markkinoiden dynamiikkaa ja uusien toimijoiden mahdollisuuksia.

Hankintojen ja sopimusten avoimuuden riittämätön varmistaminen

Suunniteltujen hankintojen ja sopimusten kustannusrajojen riittämätön sääntely antaa mahdollisuuden sopimusten laajentamiseen ilman uutta kilpailutusta. Tämä voi johtaa markkinoiden sulkeutumiseen ja heikentää kilpailuneutraliteettia.

Yhteenveto

Esityksen linjausten ja hallitusohjelman tavoitteiden välinen kuilu on edelleen huomattava näiden seikkojen osalta. Korostamme, että markkinoiden toimivuuden edellytyksenä on aito ja tasapuolinen kilpailu sekä avoimuus julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden välillä.

Edellä mainitut puutteet on korjattava ennen lain voimaansaattamista, jotta hallitusohjelman tavoitteet julkisen sektorin tehokkuuden lisäämisestä ja markkinaehtoisten ratkaisujen edistämisestä voidaan saavuttaa.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

On sinänsä kannatettavaa, että työryhmän mietinnössä pyritään vahvistamaan hankintojen huolellista valmistelua ja markkinakartoitusta. Näiden toimenpiteiden tarkoituksena on lisätä tarjontaa, parantaa kilpailua ja saavuttaa kustannussäästöjä, mikä on linjassa hallitusohjelman tavoitteiden kanssa.

Kuitenkin, esitetyt ehdotukset jäävät monilta osin riittämättömiksi eikä niillä nykyisellään varmisteta kilpailun ja markkinoiden toimivuutta. Erityisesti seuraavat kohdat vaativat täsmennyksiä ja tiukempaa sääntelyä, jotta tavoitteet voidaan aidosti saavuttaa:

Markkinakartoituksen rooli on yhä ohjeellinen eikä velvoittava

Vaikka markkinakartoituksen käyttöä korostetaan, ei ole riittävää velvoitetta sen toteuttamiseen kaikissa olennaisissa hankinnoissa. Ilman systemaattista markkinavuoropuhelua hankintayksiköt eivät saa riittävää kuvaa markkinoiden tarjonnasta tai siitä, miten kilpailua voitaisiin aidosti lisätä. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa kilpailutuksiin saadaan vain yksi tai ei yhtään tarjousta, eikä tavoitteena oleva tarjonnan kasvu toteudu.

Kilpailutusten uusiminen yhden tarjouksen tilanteessa vaatii tarkemmat kriteerit

Ehdotettu velvoite kilpailutuksen uusimisesta yhden tarjouksen tilanteessa on sinällään askel oikeaan suuntaan, mutta sen soveltamisala on liian suppea ja mahdollistaa liiallisia poikkeuksia. Jotta kilpailu lisääntyisi, tarvitaan selkeä velvoite kilpailutuksen uusimiseen ilman tulkinnanvaraa, ellei erityisen painavia syitä voida objektiivisesti osoittaa.

Hankintojen pilkkominen ja kohdentaminen pk-yrityksille vaatii konkreettiset keinot

Ehdotuksissa korostetaan hankintojen jakamista osiin, mutta käytännön velvoitteet ovat heikkoja. Jos pilkkomista ei toteuteta systemaattisesti, pk-yritysten mahdollisuudet osallistua kilpailuun eivät parane. Tarvitaan konkreettiset ohjeet ja raportointivelvoitteet siitä, miten hankintayksiköt ovat huomioineet pilkkomisvelvoitteet valmistelussaan.

Kustannustehokkuuden arviointi sidosyksikköhankinnoissa puuttuu

Vaikka huolellista valmistelua korostetaan, ei sidosyksiköiden käyttöä rajoiteta riittävän selkeästi tilanteisiin, joissa markkinaehtoiset ratkaisut olisivat kokonaistaloudellisesti edullisempia. Ilman velvollisuutta osoittaa sidosyksikön käytön taloudellinen paremmuus suhteessa markkinavaihtoehtoihin, kilpailu markkinoilla ei lisäänty.

Yhteenveto

Pidämme työryhmän tavoitteita oikeansuuntaisina, mutta esitetyillä toimenpiteillä ei vielä saavuteta riittävää tasapainoa huolellisen valmistelun, kilpailutusten käytännön toteutuksen ja markkinaosapuolten tasavertaisten osallistumisedellytysten välillä. Hankintojen valmistelua ja suunnittelua koskevia säännöksiä tulee täydentää velvoittavilla ja mitattavilla vaatimuksilla, jotta kilpailun lisääminen ja säästöjen saavuttaminen eivät jää vain tavoitetasolle.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:ien esitykset sisältävät osittain kannatettavia muutoksia, joilla pyritään lisäämään markkinakartoituksen käyttöä ja edistämään hankintojen huolellista valmistelua. Esityksellä on kuitenkin puutteita, jotka rajoittavat sen vaikuttavuutta hallitusohjelman tavoitteisiin nähden. Arviomme seuraa pykäläkohtaisesti:

65 § (Hankinnan ennakoiva suunnittelu ja markkinakartoitus)

Esitys parantaa jossain määrin markkinakartoituksen asemaa, mutta sen käyttö jää edelleen harkinnanvaraiseksi. Vaikka pykälässä suositellaan markkinavuoropuhelua, se ei sisällä velvoitetta toteuttaa markkinakartoitusta järjestelmällisesti kaikissa merkittävissä hankinnoissa.

Ilman velvoittavaa sääntelyä markkinakartoituksen käyttö saattaa jäädä satunnaiseksi, eikä se edistä riittävästi tarjonnan laajentumista tai pk-yritysten pääsyä mukaan kilpailutuksiin.

Ehdotamme, että pykälään lisätään selkeä velvoite tehdä markkinakartoitus vähintään EU-kynnysarvon ylittävissä hankinnoissa, erityisesti ICT- ja palveluhankinnoissa, joissa markkinoiden tuntemus on keskeinen kilpailun lisäämiseksi.

75 § (Hankinnan jakaminen osiin ja sen arviointi)

Esitys korostaa pilkkomisen arviointia, mikä on tärkeää pk-yritysten mahdollisuuksien parantamiseksi. Pelkkä arviointivelvollisuus ja perustelujen esittäminen eivät kuitenkaan takaa, että osiin jakamista käytännössä toteutetaan.

Pykälään tulisi lisätä velvollisuus julkaista arvioinnin perusteet avoimesti, jotta tarjoajilla on parempi käsitys hankinnan laajuudesta ja rakenteesta. Näin voidaan parantaa markkinoiden ymmärrystä ja siten myös tarjousten määrää ja laatua.

124 § (Kilpailutuksen uusiminen yhden tarjouksen tilanteessa)

Ehdotus kilpailutuksen uusimisesta yhden tarjouksen tilanteessa on periaatteessa askel oikeaan suuntaan. Pykälä voi edistää kilpailua ja varmistaa, että markkinakartoitusta hyödynnetään paremmin ennen kilpailutusta.

Poikkeamismahdollisuudet "erityisen painavan syy" perusteella ovat kuitenkin liian tulkinnanvaraisia, mikä voi vesittää tavoitetta. Esimerkiksi ICT-hankinnoissa olisi perusteltua säätää tiukempi velvoite kilpailutuksen uusimiseen yhden tarjouksen tilanteessa, ellei markkinakartoitus ole osoittanut, että kyseessä on aidosti luonnollinen monopoli tai muu poikkeustilanne.

125 § (Hankintapäätöksen perusteiden selkeys ja jälki-ilmoittaminen)

Hankintapäätöksen perusteluiden ja jälki-ilmoitusten parantaminen voi lisätä hankintojen avoimuutta ja tukea markkinoiden kehittymistä. Pykälän vaikutus jää kuitenkin rajalliseksi, jos markkinakartoitus ja valmistelu ennen kilpailutusta eivät ole riittävän kattavia.

Jälki-ilmoitusten tiedot olisi laajennettava kattamaan myös tiedot mahdollisesta markkinakartoituksesta ja perustelut, miksi tietty hankintamalli tai tarjoaja valittiin, jotta tiedonkulku markkinoille paranee.

Yhteenveto

Hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys on askel oikeaan suuntaan markkinakartoituksen ja huolellisen valmistelun parantamisessa. Esitys sisältää kuitenkin edelleen heikkouksia, jotka estävät tavoitteiden täysimääräisen toteutumisen. Vaikuttavuutta voidaan lisätä seuraavilla toimenpiteillä:

Markkinakartoituksen velvoittava käyttö tietyissä hankintakategorioissa.

Hankinnan pilkkomisen arvioinnin ja perusteiden julkistaminen.

Kilpailutusten uusimisveloitteen tiukempi määrittely ja valvonta.

Jälki-ilmoitusten laajentaminen koskemaan markkinakartoituksen tuloksia ja arviointia.

Näillä lisäyksillä pykälät tukisivat tehokkaammin hallitusohjelman tavoitteita lisätä kilpailua ja markkinoiden toimivuutta.

• Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?

Esitetyt keinot ovat lähtökohtaisesti oikeansuuntaisia, mutta niiden sopivuus tavoitteiden saavuttamiseksi on osittainen. Keinovalikoima sisältää elementtejä, jotka voivat edistää hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä ja kilpailun lisäämistä, mutta esityksen keinot eivät ole riittävän velvoittavia, kattavia tai täsmällisiä, jotta niillä yksin saavutettaisiin hallitusohjelman edellyttämät tavoitteet markkinoiden toimivuuden parantamisesta ja kilpailun lisäämisestä.

1. Markkinakartoituksen osalta (65 §)

Keinot tukevat markkinakartoituksen lisäämistä, mutta käytännössä sen käyttö jää edelleen pitkälti hankintayksikön harkintaan.

Suositus tai mahdollisuus toteuttaa markkinavuoropuhelu ei varmistu käytännössä riittävänä keinona, koska ilman velvoitetta ja seurattavia kriteereitä markkinakartoitus voi jäädä toteutumatta, etenkin pienemmissä hankintayksiköissä.

Sopiva keino olisi velvoittaa järjestelmälliseen markkinavuoropuheluun erityisesti sellaisissa hankinnoissa, joissa kilpailu on ollut aiemmin vähäistä tai joissa yksittäisten tarjoajien dominanssi on riski.

2. Kilpailutusten uusiminen yhden tarjouksen tilanteessa (124 §)

Tavoitteena oleva kilpailun lisääminen edellyttää, että uusintakilpailutus on selkeä ja konkreettinen velvoite, eikä mahdollisuuksien mukaan tehtävä arvio.

Esityksen sallimat poikkeamisperusteet jättävät liikaa harkintavaltaa, mikä voi johtaa siihen, että kilpailutuksia ei uusita, vaikka kilpailu olisi ilmeisen puutteellista. Näin esitetty keino ei ole täysin sopiva kilpailun parantamiseksi.

Sopiva ja vaikuttava ratkaisu olisi tehdä kilpailutuksen uusimisesta pääsääntö, josta poikkeaminen vaatisi tiukat ja objektiivisesti todennettavat perusteet.

3. Hankinnan pilkkominen osiin (75 §)

Esityksessä tuodaan esille arviointi- ja perusteluvollisuus, mutta tämä jää helposti muodolliseksi. Nykyinen sääntely ei riittävästi velvoita jakamaan hankintoja sellaisella tavalla, joka parantaa erityisesti pk-yritysten pääsyä markkinoille.

Sopiva ratkaisu olisi vahvistaa konkreettiset kriteerit, joiden mukaan hankinnan jakamista arvioidaan ja toteutetaan. Lisäksi olisi tärkeää lisätä velvollisuus raportoida julkisesti, miten ja miksi pilkkomista on arvioitu.

4. Jälki-ilmoittaminen ja hankintapäätösten perustelut (125 §)

Esityksen keino lisää avoimuutta, mikä tukee luottamusta markkinoilla. Tämä on sopiva askel, mutta ei vielä riittävä.

Vaikuttavuutta voitaisiin parantaa vaatimalla, että jälki-ilmoitukset sisältävät kattavat tiedot markkinakartoituksen käytöstä ja hankinnan valmistelusta, jotta markkinaosapuolet voivat arvioida hankintojen oikeudenmukaisuutta ja tehokkuutta.

Yhteenveto:

Esitetyt keinot ovat suuntaa-antavia ja tukevat jossain määrin tavoitteiden saavuttamista, mutta ne eivät muodosta kokonaisuutta, jolla voitaisiin varmistaa markkinoiden toimivuus ja kilpailun lisääntyminen hallitusohjelman mukaisesti.

Jotta keinot olisivat sopivia ja vaikuttavia, vaaditaan:

Velvoittavuutta markkinakartoituksen ja markkinavuoropuhelun osalta.

Kilpailutusten uusimisen sääntelyn tarkentamista ja poikkeusten tiukkaa rajaamista.

Hankintojen pilkkomisvelvoitteiden täsmentämistä ja läpinäkyvyyden lisäämistä.

Avoimempaa ja kattavampaa viestintää hankintojen suunnittelusta ja toteutuksesta.

Näillä täydennyksillä keinot olisivat paitsi sopivia myös tehokkaita tavoitteiden saavuttamiseksi.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Pidämme esityksessä ehdotettua sidosyksiköiden vähimmäisomistusvaatimusta (10 %) periaatteessa oikeansuuntaisena keinona selkeyttää sidosyksikköjen asemaa ja omistajavastuun toteutumista.

Tavoitteena on varmistaa, että omistajayksiköillä on todellinen vaikutusvalta sidosyksikön toimintaan ja että toiminta on sidoksissa julkisen sektorin palvelutuotannon aitoihin tarpeisiin.

Tarkoituksenmukaisuus

Sääntely vastaa hallitusohjelman linjauksia julkisen sektorin roolin selkeyttämisestä ja sidosyksiköiden käytön rajaamisesta tilanteisiin, joissa ne ovat kokonaistaloudellisesti perusteltuja. Vähimmäisomistusvaatimus parantaa läpinäkyvyyttä ja estää sellaisia järjestelyjä, joissa sidosyksikköä käytetään keinotekoisesti kiertämään kilpailuttamisvelvoitetta.

Vähimmäisomistusvaatimuksen asettaminen 10 %:iin on kuitenkin tietyiltä osin kompromissi, joka ei kaikilta osin takaa hallitusohjelmassa tavoiteltua markkinoiden toimivuuden parantamista. Käytännössä 10 % omistus voi edelleen mahdollistaa tilanteita, joissa omistajayksiköiden todellinen ohjaus- ja valvontavalta jää vähäiseksi, vaikka muodollisesti vaatimukset täyttyvät.

Toteuttamiskelpoisuus

Teknisesti ja oikeudellisesti vaatimus on toteuttamiskelpoinen. Monet nykyiset sidosyksiköt täyttävät jo omistajarakenteensa perusteella tämän vaatimuksen tai voivat siihen sopeutua. Käytännön toteuttaminen kuitenkin vaatii:

Selkeää siirtymäaika, jotta nykyiset sidosyksiköt voivat sopeuttaa omistusrakenteensa ilman kohtuuttomia vaikutuksia palvelutuotantoon.

Selkeitä ohjeita ja valvontamekanismeja sen varmistamiseksi, että 10 % omistus on aidosti tosiasiallista, ei muodollista, ja että omistajayksiköillä on todellista määräysvaltaa sidosyksikön strategiaan päätöksiin.

Kehitystarpeet

Pelkkä vähimmäisomistusvaatimus ei yksin riitä turvaamaan markkinoiden tasapuolisuutta eikä ehkäise markkinahäiriöitä. Olisi tarkoituksenmukaista täydentää sääntelyä seuraavasti:

Sidosyksiköiden käyttöä koskevan kokonaistaloudellisen edullisuuden osoittaminen suhteessa markkinavaihtoehtoihin tulisi olla velvoittavaa.

Ulosmyynnin tiukempi rajaaminen (esim. 5 % tai 500 000 euroa) on hyvä lisä, mutta sen valvontaa ja seurantaa tulee tehostaa.

Velvollisuus julkistaa sidosyksikön tuotantokustannukset ja hinnoitteluperusteet lisää läpinäkyvyyttä ja ehkäisee keinotekoista kilpailun vääristämistä.

Yhteenveto

Pidämme 10 % vähimmäisomistusvaatimusta sinänsä tarkoituksenmukaisena ja toteuttamiskelpoisena välineenä sidosyksikköjen sääntelyn kehittämisessä. Jotta sen tavoitteet saavutetaan täysimääräisesti, tarvitaan lisätoimia, joilla varmistetaan määräysvallan aito toteutuminen ja sidosyksikköjen käyttö vain silloin, kun se on kokonaistaloudellisesti perusteltua.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Esitetty 10 %:n vähimmäisomistusvaatimus sidosyksiköiden käytölle tuo mukanaan sekä positiivisia vaikutuksia että eräitä haasteita. Seuraavassa on keskeiset vaikutukset eri näkökulmista.

1. Vaikutukset markkinoiden toimivuuteen

Kilpailun lisääntyminen:

Vaatimus rajoittaa sellaisten toimijoiden käyttöä, joissa omistajilla ei ole aitoa määräysvaltaa. Tämä vähentää mahdollisuuksia kiertää hankintalain kilpailuttamisvelvoitetta ja ohjaa hankintayksiköitä käyttämään kilpailutettuja markkinaratkaisuja silloin, kun sidosyksikköä ei voida käyttää perustellusti. Tämä voi lisätä avoimia kilpailutuksia ja avata markkinoita uusille toimijoille, erityisesti pk-yrityksille.

Markkinoiden tervehtyminen:

Kun sidosyksiköitä voidaan käyttää vain todellisessa yhteistyössä ja aidon omistajaohjauksen piirissä, vääristynyt kilpailu vähenee ja tasapuoliset toimintaedellytykset markkinoilla paranevat. Tämä edistää hallitusohjelman tavoitetta vahvistaa alueellista elinvoimaa ja yritystoiminnan edellytyksiä.

2. Vaikutukset hankintayksiköihin ja kuntien/hyvinvointialueiden palvelutuotantoon

Omistajaohjauksen tehostuminen:

Kuntien ja hyvinvointialueiden omistajavastuu sidosyksiköistä selkeytyy, mikä voi parantaa niiden ohjaus- ja valvontamahdollisuuksia. Tämä voi johtaa tehokkaampaan toimintaan ja parempaan palveluiden laatuun.

Sopeuttamistarpeet nykyisissä rakenteissa:

Osa nykyisistä sidosyksikkörakenteista voi vaatia omistuspohjan muutoksia, mikä voi aiheuttaa hallinnollista työtä ja mahdollisesti kustannuksia siirtymävaiheessa. Erityisesti sellaiset hankintayksiköt, joilla on pienet omistusosuudet useissa sidosyksiköissä, voivat joutua arvioimaan osallistumisensa jatkoa tai omistusosuuksien kasvattamista.

3. Vaikutukset sidosyksiköihin

Omistuspohjan tiivistyminen:

Vaatus voi johtaa siihen, että sidosyksiköiden omistajakunta pienenee, kun kaikki nykyiset omistajat eivät ole valmiita tai kykeneviä kasvattamaan omistusosuuttaan vaadittuun tasoon. Tämä voi selkeyttää päätöksentekoa, mutta toisaalta voi vähentää alueellista kattavuutta ja yhteistyön laajuutta.

Uuden omistajarakenteen rakentaminen:

Sidosyksiköiden täytyy varmistaa, että omistajilla on aito yhteys ja sitoutuminen toimintaan, mikä voi vahvistaa sidosyksiköiden strategista roolia. Samalla tämä voi tuoda haasteita, jos omistajat kokevat omistusosuuden kasvattamisen taloudellisesti raskaaksi.

4. Vaikutukset palveluiden käyttäjiin (asukkaat ja yritykset)

Palveluiden laadun ja saatavuuden muutokset:

Jos sidosyksiköiden käyttö vähenee, palvelut siirtyvät entistä enemmän markkinaehtoiseen tuotantoon. Tämä voi johtaa palveluiden monipuolistumiseen ja innovaatioihin, mutta toisaalta on tärkeää huolehtia siitä, että siirtymä toteutetaan hallitusti, jotta palveluiden saatavuus ja laatu eivät heikenny erityisesti pienemmillä tai syrjäisemmillä alueilla.

Tehokkaampi resurssien käyttö:

Kilpailutettujen palvelujen lisääntyminen voi tuoda kustannussäästöjä ja lisätä läpinäkyvyyttä julkisten varojen käytössä, mikä hyödyttää veronmaksajia.

Yhteenveto:

Vähimmäisomistusvaatimuksella on useita myönteisiä vaikutuksia markkinoiden toimivuuteen ja julkisen sektorin omistajaohjauksen selkeyttämiseen. Vaatus on omiaan ehkäisemään kilpailun vääristymistä ja varmistamaan, että sidosyksiköitä käytetään vain silloin, kun se on kokonaistaloudellisesti perusteltua.

Siirtymäaikana on kuitenkin huolehdittava siitä, että muutos ei aiheuta kohtuutonta hallinnollista taakkaa tai heikennä palveluiden saatavuutta. Selkeät siirtymäsäännökset ja tuki omistajayksiköille ovat keskeisiä onnistuneen toimeenpanon varmistamiseksi.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamamme organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

Sidosyksiköiden vähimmäisomistusvaatimuksen (10 %) käyttöönotto ja siihen liittyvät muut sääntelymuutokset aiheuttavat merkittäviä hallinnollisia ja toiminnallisia toimenpiteitä sekä mahdollisesti lisäkustannuksia sidosyksiköille, mutta vastaavasti avoimen kilpailun lisääntyessä kustannussäästöjä julkiselle sektorille. Vaikutukset kohdistuvat erityisesti toimialoille, joissa palveluiden hankinta perustuu tällä hetkellä laajasti sidosyksikköyhteistyöhön, kuten ICT-palvelut, talous- ja henkilöstöhallinto, logistiikka ja tukipalvelut.

1. Toimenpiteet ja niiden vaikutukset organisaation eri toimialoilla

a) ICT-palvelut

Nykyiset sidosyksikköyhteistyöt, joissa organisaatiollamme on alle 10 %:n omistusosuus, joudutaan arvioimaan uudelleen.

Vaihtoehtoina ovat omistusosuuden kasvattaminen vaaditulle tasolle tai palvelujen siirtäminen markkinaehtosiin kilpailutuksiin.

Tämä vaatii omistaja-arviointia, juridista valmistelua ja mahdollisia lisäinvestointeja omistusosuuksien kasvattamiseen.

Kilpailutusten järjestäminen ICT-palveluista aiheuttaa merkittäviä hallinnollisia kustannuksia ja resursointitarpeita (hankintaosaaminen, kilpailutusprosessit, sopimusjuridiikka).

b) Talous- ja henkilöstöhallinnon palvelut

Jos nykyiset sidosyksiköt jäävät ulkopuolelle omistusvaatimuksen vuoksi, palvelut on kilpailutettava tai hankittava muualta.

Kilpailutusten valmistelu ja sopimuskauden siirtymävaiheet aiheuttavat kustannuksia ja riskejä toiminnan jatkuvuudelle.

Omistusosuuden kasvattaminen voi edellyttää lisärahoitusta, mikä voi vaikuttaa talousarviosuunnitteluun.

c) Logistiikka ja tukipalvelut (esim. siivous, ruokahuolto)

Nämä palvelut ovat joissain tapauksissa hankittu sidosyksiköiden kautta erityisesti hyvinvointialueilla ja kuntayhtymissä.

Muutokset voivat johtaa uusien hankintaprosessien käynnistämiseen ja palveluntuottajien vaihtumiseen, mikä vaatii aikaa ja osaamista sekä aiheuttaa mahdollisia siirtymävaiheen kustannuksia ja toiminnan katkoksia.

2. Hallinnolliset ja strategiset toimenpiteet

Omistusrakenteiden tarkastelu ja muutokset: Tarve arvioida sidosyksikköomistuksia konserni- ja riskinhallinnan näkökulmasta.

Osakassopimusten päivittäminen: Tarvitaan neuvotteluita muiden omistajien kanssa, mikä voi olla aikaa vievää ja vaatia ulkopuolisia asiantuntijapalveluja.

Strateginen arviointi palvelutuotannon organisoinnista: Tulee arvioida, jatketaanko sidosyksikön palvelujen käyttöä, kasvatetaanko omistusosuutta vai kilpailutetaanko palvelut markkinoilta.

Riskienhallinta: Siirtymävaiheessa on huomioitava palvelutuotannon jatkuvuuden turvaaminen, erityisesti ICT-palveluissa ja kriittisissä tukipalveluissa.

3. Kustannukset

a) Suorat kustannukset

Omistusosuuden kasvattaminen: Mahdollisesti merkittävä investointi, joka riippuu sidosyksikön arvosta ja osakeomistusten järjestelystä.

Kilpailutusprosessien läpivienti: Hankinta- ja juridiset resurssit, markkinakartoitukset ja konsulttipalvelut, arviolta 50 000–200 000 € per kilpailutus (riippuen hankinnan laajuudesta ja vaatavuudesta).

Osakassopimusten ja sopimusjärjestelyjen päivitys: Arviolta 20 000–50 000 € per hanke.

b) Välilliset kustannukset

Henkilöstöressurssien sitominen muutoksen läpivientiin, mikä voi heijastua muihin toimintoihin ja prioriteetteihin.

Mahdolliset siirtymäkauden palvelukatkokset tai kustannusten nousu, mikäli markkinaehtoinen palvelutuotanto on lyhyellä aikavälillä kalliimpaa tai toimitusvarmuus heikompaa.

Mahdollinen tarve investoida uuteen teknologiaan tai järjestelmiin, jos palveluntarjoaja vaihtuu.

4. Yleinen arvio kustannuksista ja hyödyistä

Vaikka muutos tuo mukanaan edellä kuvattuja kustannuksia ja vaatii hallinnollista työmäärää, sen odotetaan pitkällä aikavälillä edistävän:

Kilpailun lisääntymistä, mikä voi johtaa kustannustehokkaampiin palveluihin.

Läpinäkyvyyden ja tehokkuuden parantumista, erityisesti sidosyksikköjen toiminnan ja julkisten varojen käytön osalta.

Yhteenveto

Sidosyksiköiden vähimmäisomistusvaatimuksen käyttöönotto aiheuttaa edustamassamme organisaatiossa laajoja tarkasteluita omistusrakenteissa ja palveluhankinnoissa, mikä tuo mukanaan hallinnollisia ja taloudellisia kustannuksia. Vaikka toimenpiteet ovat toteuttamiskelpoisia, niiden läpivienti vaatii riittävän siirtymäajan, selkeitä ohjeistuksia ja mahdollisesti lisäresursseja onnistuneen muutoksen varmistamiseksi.

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

-

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Esitetty sidosyksiköiden vähimmäisomistusvaatimus ja muut siihen liittyvät sääntelymuutokset voivat tuottaa useita taloudellisia ja toiminnallisia hyötyjä, erityisesti julkisten hankintojen avoimuuden, tehokkuuden ja markkinoiden toimivuuden näkökulmista.

1. Taloudelliset hyödyt

a) Kilpailun lisääntyminen tuo kustannustehokkuutta

Kun sidosyksiköiden käyttöä rajoitetaan ja edellytetään aitoa omistajaohjausta, hankintayksiköt siirtyvät useammin avoimeen kilpailutukseen.

Avoimen kilpailutuksen lisääntyminen todennäköisesti laskee hankintahintoja, koska kilpailu pakottaa tarjoajat tehostamaan toimintaansa ja tarjoamaan kustannustehokkaampia ratkaisuja.

Tämä voi pitkällä aikavälillä tuoda säästöjä erityisesti ICT-, taloushallinnon ja muiden tukipalveluiden hankintoihin, joissa sidosyksiköiden käyttö on ollut laajaa.

b) Läpinäkyvyys ja julkisten varojen tehokkaampi käyttö

Kun sidosyksiköiden toiminta ja hinnoittelu perustuvat aitoon omistajaohjaukseen, julkisten varojen käyttö on helpommin valvottavissa ja arvioitavissa.

Läpinäkyvyyden parantuminen ehkäisee resurssien tehottomuutta ja mahdollisia väärinkäytöksiä, kuten ylimitoitettuja hallintokuluja tai katteita sidosyksiköiden hinnoittelussa.

Tämä voi vähentää julkisen sektorin piilokustannuksia ja lisätä vastuullisuutta budjetin käytössä.

2. Muut (ei-taloudelliset) hyödyt

a) Markkinoiden tervehtyminen ja pk-yritysten aseman vahvistuminen

Kun sidosyksiköiden käyttö rajataan tilanteisiin, joissa se on aidosti perusteltua, markkinoille syntyy enemmän mahdollisuuksia erityisesti pk-yrityksille.

Kilpailuneutraliteetin parantuminen tukee alueellista elinvoimaa ja pienempien toimijoiden pääsyä julkisten hankintojen markkinoille, mikä on linjassa hallitusohjelman tavoitteiden kanssa.

b) Omistajaohjauksen ja päätöksenteon tehostuminen

Vähimmäisomistusvaatimus pakottaa julkiset omistajayksiköt ottamaan vahvemman roolin sidosyksiköiden strategisessa ohjauksessa.

Tämä voi parantaa päätöksenteon laatua ja linjakkuutta, kun omistajien intressit ovat vahvemmin mukana sidosyksikön kehittämisessä ja toiminnan priorisoinnissa.

c) Luottamuksen kasvu julkisiin hankintoihin ja toimintaan

Lisääntynyt läpinäkyvyys ja selkeä sääntely sidosyksiköiden käytöstä voivat parantaa luottamusta julkisiin hankintoihin sekä kansalaisten että yritysten silmissä.

Avoimuus päätöksenteossa ja resurssien käytössä lisää julkishallinnon uskottavuutta.

3. Pitkän aikavälin järjestelmätason hyödyt

Roolien selkeytyminen: Julkisen ja yksityisen sektorin roolijako selkeytyy, kun sidosyksikköjä voidaan käyttää vain määritellyissä tilanteissa. Tämä tukee reilua kilpailua ja vahvistaa julkisten hankintojen hallintaa.

Kannuste tehokkuuteen: Kun sidosyksiköiden käyttöön liittyy omistajaohjauksen velvoitteita ja rajoituksia, julkiset toimijat saavat kannusteen arvioida sidosyksiköiden toimintaa kriittisesti ja kehittää palvelutuotantoaan kustannustehokkaammaksi.

Huoltovarmuus ja palvelujen jatkuvuus: Selkeä sääntely antaa mahdollisuuden turvata sidosyksiköiden käytön silloin, kun kyse on erityisesti julkisesta intressistä, kuten huoltovarmuudesta tai potilasturvallisuudesta. Tämä selkiyttää myös mahdollisuuksia käyttää sidosyksiköitä niissä tilanteissa, joissa markkinaehtoinen palvelutuotanto ei ole realistinen vaihtoehto.

Yhteenveto

Esitetty muutos voi pitkällä aikavälillä tuottaa huomattavia taloudellisia säästöjä ja lisätä julkisten hankintojen kustannustehokkuutta, kun kilpailu avoimilla markkinoilla vahvistuu. Samalla muutoksella saavutetaan muita yhteiskunnallisia hyötyjä, kuten parempi kilpailuneutraaliteetti, pk-yritysten markkinoille pääsy ja luottamuksen vahvistuminen julkisiin hankintoihin. Näillä vaikutuksilla on keskeinen rooli hallitusohjelman tavoitteiden toteuttamisessa.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Kyllä ovat, niitä ei ole syytä pidentää.

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

-

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Ei tarvita poikkeuksia.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Esitetyt muutokset sidosyksiköiden sääntelyyn ja vähimmäisomistusvaatimuksiin huomioivat pääpiirteissään turvallisuuden ja huoltovarmuuden periaatteet EU-hankintadirektiivien sekä kansallisen lainsäädännön asettamissa puitteissa. On kuitenkin syytä arvioida, onko sääntely kaikilta osin riittävä turvaamaan hankintojen turvallisuutta ja huoltovarmuutta koko elinkaaren ajan.

2. Turvallisuuden ja huoltovarmuuden toteutuminen esityksen perusteella

Sidosyksiköiden käyttö kriittisissä palveluissa voi tietyissä tapauksissa parantaa huoltovarmuutta, koska sidosyksiköillä on yleensä tiivis sidonnaisuus julkiseen sektoriin ja omistajavallan kautta mahdollisuus varmistaa toiminnan jatkuvuus poikkeus- ja häiriötilanteissa.

10 % omistusvaatimus tukee omistajayksiköiden valvontaa ja ohjausta, mikä on keskeistä, jotta voidaan varmistaa sidosyksiköiden toiminta myös turvallisuuteen liittyvissä palveluissa (esim. ICT-järjestelmät, terveydenhuollon logistiikka, kriittinen infrastruktuuri).

Kuitenkin:

Esityksessä ei ole riittävästi tarkasteltu sitä, miten varmistetaan turvallisuuden ja huoltovarmuuden toteutuminen silloin, kun palvelut siirtyvät markkinaehtoisille toimijoille, etenkin kriittisten palvelujen osalta.

Ei ole täysin selvää, millä mekanismeilla omistajayksiköt voivat varmistaa huoltovarmuuden jatkuvuuden tilanteessa, jossa sidosyksikön toiminta ei täytä vaatimuksia ja kilpailutus on pakollinen.

3. Huomiot hankinnan elinkaaren aikaisesta turvallisuudesta

Turvallisuuden varmistaminen vaatii koko hankinnan elinkaaren kattavaa valvontaa, riskienhallintaa ja sopimusten jatkuvaa seurantaa.

Esityksessä voitaisiin selkeyttää, millä edellytyksillä sidosyksikköä voidaan käyttää huoltovarmuuden ja kansallisen turvallisuuden perusteella poikkeuksena kilpailuttamisvelvoitteesta (EU-direktiivin artikla 15, kansallinen turvallisuus). Tällaiset poikkeukset tulisi kirjata selkeämmin ja varmistaa niiden käytön oikeasuhtaisuus ja valvonta.

4. Ehdotukset täydentäviin toimenpiteisiin

Esitystä tulisi täydentää huoltovarmuusperusteisella poikkeuksella, jossa selkeästi määritellään, milloin kilpailuttamista ei vaadita, mikäli toiminnan jatkuvuus ja huoltovarmuus ovat vaarassa. Tämä voi koskea esimerkiksi kriittisiä ICT-palveluita, energiahuoltoa, terveydenhuollon logistiikkaa tai pelastuspalveluja.

Sopimuskauden aikainen riskienhallinta ja turvallisuusvaatimusten seuranta on määriteltävä tarkemmin. Pelkkä sopimuksen tekeminen ei riitä turvaamaan elinkaaren aikaisia turvallisuusvelvoitteita, vaan valvontamekanismien ja sanktioiden on oltava selkeitä.

Yhteenveto:

Esitys vastaa osittain turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin, mutta sen riittävyys jää avoimeksi erityisesti kriittisten palveluiden hankintojen osalta. Nykyinen sääntelykehys ei täysin varmista, että turvallisuus ja huoltovarmuus toteutuvat hankintojen elinkaaren ajan, mikäli palvelut siirtyvät markkinaehtoisille toimijoille ilman riittävää valvontaa ja jatkuvuussuunnittelua.

Kokonaisarviona:

Positiivista: Omistajayksiköiden ohjaus- ja valvontamahdollisuudet paranevat sidosyksiköissä.

Kehitettävää: Tarvitaan lisäselkeytystä poikkeussäännöksiin, valvontaan ja huoltovarmuuden jatkuvuuden varmistamiseen koko sopimuskauden ajan.

Edellytykset EU-direktiivien huomioimiselle ovat olemassa, mutta kansallisia lisätoimia tarvitaan huoltovarmuuslain, kyberturvallisuusohjeistuksen ja varautumissääntelyn yhteensovittamiseksi osaksi hankintamenettelyjä.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

Muutos lisää hankintayksiköiden hallinnollista taakkaa erityisesti lyhyellä aikavälillä siirtymävaiheen ja uusien vaatimusten käyttöönoton vuoksi. Vaikutukset jakautuvat seuraavasti:

Omistusrakenteiden tarkastelu ja järjestelyt:

Hankintayksiköiden on arvioitava nykyiset sidosyksikköomistuksensa ja päätettävä, kasvatetaanko omistus vähintään 10 %:iin vai siirrytäänkö markkinaehtoiisiin hankintoihin. Tämä edellyttää hallinnollista työtä, päätöksentekoa ja mahdollisesti omistusosuuksien ostamista, mikä voi olla monimutkainen ja aikaa vievä prosessi.

Uusien kilpailutusten valmistelu:

Jos sidosyksikön käyttö ei enää täytä säädettyjä edellytyksiä, hankintayksiköiden on käynnistettävä kilpailutusprosesseja palveluista, joita on aiemmin ostettu suoraan sidosyksiköiltä. Tämä lisää hankintatoimen resursoinnin tarvetta (markkinakartoitus, tarjouspyyntöjen laadinta, tarjosten arviointi, sopimusneuvottelut).

Omistajaohjauksen vahvistaminen:

Hankintayksiköiltä edellytetään vahvempaa ja aktiivisempaa omistajaohjausta sidosyksiköissä. Tämä voi lisätä osallistumista yhtiökokouksiin, hallitustyöskentelyyn ja strategiatyöhön.

Seuranta- ja raportointivelvoitteet:

Uudistukset, joilla varmistetaan esimerkiksi sidosyksikön ulosmyynnin rajoittaminen ja omistajien määräysvalta, aiheuttavat lisää velvoitteita tietojen raportointiin ja valvontaan.

➡️ Kokonaisvaikutus:

Lyhyellä aikavälillä hallinnollinen taakka kasvaa merkittävästi, erityisesti organisaatioissa, joissa on useita sidosyksikköomistuksia tai laajasti sidosyksikköihin perustuva palvelutuotanto. Pitkällä aikavälillä hallinnollinen taakka voi kuitenkin tasoittua, kun omistusrakenteet ja hankintakäytännöt vakiintuvat.

2. Vaikutukset tarjoajien hallinnolliseen taakkaan

Tarjouskilpailujen määrän kasvu:

Kun sidosyksiköiden käyttö rajautuu ja avoimia kilpailutuksia lisätään, tarjoajille avautuu enemmän mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintoihin. Tämä lisää tarjoajien työmäärää, koska osallistuminen tarjouskilpailuihin vaatii resursseja ja dokumentaatiota.

Parantunut ennakoitavuus ja avoimuus:

Selkeämpi sääntely ja lisääntyneet kilpailutukset voivat lisätä tarjoajien kiinnostusta julkisiin hankintoihin, kun markkinoiden toiminta muuttuu läpinäkyvämmäksi ja kilpailuneutraalimmaksi. Tämä voi pitkällä aikavälillä alentaa tarjoajien kustannuksia osallistua tarjouskilpailuihin, koska menettelyt yhdenmukaistuvat ja ennakoitavuus paranee.

Pk-yritysten aseman vahvistuminen:

Kilpailutusten määrän kasvu ja hankintojen pilkkomisen korostaminen voivat vähentää yksittäisiin isoihin sopimukseen liittyvää hallinnollista kynnystä, mikä helpottaa pk-yritysten osallistumista kilpailutuksiin. Tämä voi osaltaan tasapainottaa hallinnollista taakkaa tarjoajien näkökulmasta.

➡️ Kokonaisvaikutus:

Tarjoajien hallinnollinen työmäärä kasvaa lyhyellä aikavälillä, koska kilpailutuksia on enemmän ja niihin osallistuminen vaatii resursseja. Kuitenkin parantunut kilpailuneutraliteetti ja markkinoiden

avoimuus voivat pitkällä aikavälillä lisätä tarjousten tehokkuutta ja tarjota liiketoimintamahdollisuuksia, jotka motivoivat resurssointia.

3. Muut vaikutukset ja tavoitteiden edistäminen

Kilpailun ja avoimuuden lisääntyminen edistää hallitusohjelman tavoitteita markkinoiden toimivuudesta, läpinäkyvyydestä ja julkisen sektorin tehokkuudesta.

Kustannustehokkuuden parantuminen julkisissa hankinnoissa voi pitkällä aikavälillä vähentää resurssien tarvetta ja luoda säästöjä, jotka tasapainottavat alkuvaiheen hallinnollista kuormitusta.

Markkinoiden kehittyminen luo tilaa innovaatioille ja uusille toimijoille, mikä tukee erityisesti pk-sektorin kilpailukykyä ja elinvoimaa.

Yhteenveto:

Esitetty muutos kasvattaa hankintayksiköiden ja tarjoajien hallinnollista taakkaa erityisesti lyhyellä aikavälillä, mutta se edistää kilpailun, läpinäkyvyyden ja tehokkuuden tavoitteita. Pitkällä aikavälillä avoimempi ja tasapuolisempi markkinaympäristö voi tasoittaa ja jopa vähentää hallinnollista taakkaa, kun hankintaprosessit vakiintuvat ja markkinoiden toiminta selkeytyy.

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Pidämme esityksen tavoitteita hankintojen ilmoittamiskäytäntöjen kehittämiseksi pääosin kannatettavina. Ehdotetuilla muutoksilla pyritään parantamaan julkisten hankintojen avoimuutta sekä ennen hankintaa että hankintapäätösten jälkeen, mikä on tärkeä keino edistää markkinoiden toimivuutta ja vahvistaa luottamusta julkisiin hankintaprosesseihin.

Kuitenkin esityksen vaikutukset jäävät osin rajallisiksi, ellei ilmoittamiskäytäntöjä tarkenneta ja velvoittavuutta lisätä seuraavien näkökulmien mukaisesti.

1. Avoimuus ennen hankintaa

Esitetty velvoite julkaista hankintayksiköiden hankintasuunnitelmat kansallisen kynnsarvon ylittävistä hankinnoista on askel oikeaan suuntaan. Tämä lisää tarjoajien ennakoitavuutta ja valmistautumismahdollisuuksia sekä parantaa kilpailua erityisesti pk-yritysten näkökulmasta.

Pelkkä toimintasuunnitelman liite ei kuitenkaan välttämättä riitä, mikäli tiedot eivät ole helposti saavutettavissa ja ajan tasalla. Avoimuutta voidaan lisätä säätämällä velvoite julkaista vuosittainen tai jatkuvasti päivittyvä hankintakalenteri avoimessa ja standardoidussa muodossa, mielellään keskitetysti.

Hankintailmoituksissa ennen kilpailutusta olisi syytä korostaa markkinakartoituksen ja markkinavuoropuhelun mahdollisuuksia, jolloin tarjoajilla on tasapuoliset mahdollisuudet vaikuttaa hankinnan sisältöön ja osallistua tarjouskilpailuun valmistautuneina.

➡ Näkemys: Hankintojen avoimuutta ennen hankintaa on mahdollista lisätä tarkoituksenmukaisesti, mutta ilmoittamisvelvoitteiden selkeys ja saavutettavuus vaativat vielä tarkennuksia.

2. Avoimuus hankintapäätöksen jälkeen

Ehdotus lisätä hankintapäätösten perusteluiden selkeyttä ja velvoitetta julkaista jälki-ilmoitukset parantaa avoimuutta ja antaa markkinaosapuolille paremmat mahdollisuudet arvioida päätösten perusteltavuutta.

Julkistettavien tietojen tulisi sisältää selkeästi:

Valittujen tarjoajien nimet

Hankinnan kokonaishinta ja sopimuksen laajuus

Käytetyt valintaperusteet ja perustelut valinnalle

Mahdolliset poikkeukset ja perustelut kilpailutuksen uusimatta jättämiselle yhden tarjouksen tilanteessa

Läpinäkyvyyden parantaminen antaa tarjoajille aiempaa paremman mahdollisuuden arvioida, onko syytä käyttää muutoksenhakekeinoja.

➡ Näkemys: Muutokset edistävät hankinnan jälkeistä avoimuutta, mutta tietosisältöä ja raportoinnin laajuutta tulisi tarkentaa, jotta avoimuus toteutuu käytännössä eikä jää muodolliseksi.

3. Valitusmahdollisuus ja oikeusturva

Avoimuus ennen ja jälkeen hankinnan on välttämätön edellytys toimivalle valitusmahdollisuudelle. Ilman riittäviä ja ajoissa julkaistuja tietoja tarjoajilla ei ole realistista mahdollisuutta käyttää muutoksenhakekeinoja.

Esityksessä valitusrajan säilyttäminen ICT-hankinnoissa 10 miljoonassa eurossa rajoittaa valitusmahdollisuuksia olennaisesti. Erityisesti ICT-palveluiden osalta valitusrajan alentaminen 1 miljoonaan euroon on perusteltua, jotta oikeusturva ja markkinoiden toimivuus voidaan varmistaa.

Jotta valitusprosessit olisivat tehokkaita, tulee varmistaa, että hankintapäätökset ja jälki-ilmoitukset julkaistaan viipymättä ja kattavasti, jolloin tarjoajien on mahdollista reagoida lain määrittämässä määräajassa.

➡ Näkemys: Valitusmahdollisuus toteutuu vain, jos ilmoittamiskäytännöt takaavat riittävän tiedonsaannin ajoissa. Esitystä on täydennettävä erityisesti ICT-hankintojen valitusrajan alentamisella ja jälki-ilmoitusten tietosisällön täsmentämisellä.

4. Muut vaikutukset ja tavoitteiden toteutuminen

Lisääntynyt avoimuus ennen hankintaa ja sen jälkeen edistää hallitusohjelman tavoitteita:

Kilpailun lisääminen julkisissa hankinnoissa

Pk-yritysten osallistumismahdollisuuksien parantaminen

Julkisten varojen käytön läpinäkyvyyden vahvistaminen

Tämä parantaa julkishallinnon luotettavuutta ja mahdollistaa markkinoiden toimijoiden tasapuolisen kohtelun.

Yhteenveto:

Pidämme esitettyjä hankintojen ilmoittamista koskevia muutoksia oikeansuuntaisina, mutta niiden vaikutus hankintojen avoimuuteen riippuu lopulta sääntelyn tarkkuudesta ja velvoittavuudesta. Avoimuutta ennen ja jälkeen hankintaa on lisättävä konkreettisilla ja velvoittavilla toimilla, ja valitusmahdollisuus tulee varmistaa riittävällä tiedonsaannilla sekä valitusrajojen tasapainoisella määrittelyllä.

Muut huomiot

Korostamme seuraavia keskeisiä näkökohtia, jotka ovat välttämättömiä hankintalain uudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi sekä hallitusohjelman linjausten toteuttamiseksi:

1. Sidosyksiköiden käytön tiukempi sääntely on avainasemassa markkinoiden toimivuuden varmistamisessa

10 % vähimmäisomistusvaatimus on askel oikeaan suuntaan, mutta se ei yksin riitä. On varmistettava, että sidosyksiköiden käyttö perustuu todelliseen omistajaohjaukseen ja kokonaistaloudelliseen edullisuuteen suhteessa markkinaratkaisuihin.

On eroteltava sidosyksiköiden omat kustannukset ja ulkopuolisten palvelujen kustannukset avoimesti, jotta vältetään markkinahäiriöt ja kohtuuttomat katteet.

Sidosyksiköiden käytön on perustuttava aitoihin huoltovarmuuden ja turvallisuuden tarpeisiin, ei markkinoiden kiertämiseen.

2. Valitusrajan alentaminen ICT-hankinnoissa on välttämätöntä

Nykyinen 10 miljoonan euron valitusraja ICT-hankinnoissa estää tehokkaan oikeusturvan ja markkinoiden tasapuolisen toimivuuden. Raja tulee laskea 1 miljoonaan euroon, jotta pk-yritysten ja muiden tarjoajien mahdollisuudet valvoa oikeuksiaan toteutuvat.

3. Hankintojen avoimuuden on katettava koko prosessi – ennen ja jälkeen hankinnan

Hankintasuunnitelmien ja tulevien kilpailutusten ennakkoilmoittaminen avoimessa tietoverkossa parantaa kilpailua ja tarjoajien osallistumismahdollisuuksia.

Jälki-ilmoitusten on oltava kattavia ja selkeitä, jotta valitusmahdollisuus toteutuu. Pelkkä sopimuksen laskutusperusteiden ilmoittaminen ei riitä, vaan on määriteltävä sopimuksen kustannuskatot ja seurattava hankinnan laajuuden muutoksia.

4. Kilpailutusten uusiminen on varmistettava määräaikaisten ehtojen

Jokaiselle hankinnalle tulee asettaa enimmäiskesto, jonka jälkeen kilpailutus on uusittava. Tämä estää suorahankintojen jatkuvuuden ja pitää markkinat elinvoimaisina.

5. Hallinnollinen taakka kasvaa lyhyellä aikavälillä, mutta pitkän aikavälin hyödyt ovat merkittäviä

Vaikka muutokset vaativat hankintayksiköiltä sopeuttamista ja resursseja, ne edistävät julkisten varojen tehokkaampaa käyttöä, lisäävät kilpailua ja vahvistavat pk-yritysten mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintoihin.

Yhteenveto

Esitetyt muutokset ovat monilta osin oikeansuuntaisia, mutta niiden vaikutus jää vajaaksi ilman täsmällisempiä sääntelytoimia ja velvoitteita. Jotta uudistus todella saavuttaa tavoitteensa, tarvitaan:

Sitovia velvoitteita markkinakartoitukseen ja avoimuuteen

Selkeitä rajoja sidosyksiköiden käytölle

Tehokkaita keinoja valvoa kilpailutusten oikeudenmukaisuutta ja varmistaa valitusmahdollisuus

Säännöllistä kilpailutusten uusimista ja sopimushallinnan tiukentamista

Näillä toimenpiteillä varmistetaan kilpailun lisääntyminen, markkinoiden toimivuus ja julkisten hankintojen läpinäkyvyys hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti.

Larsio Antti
Soten suunta Oy